

VARIA

Bibliopolium

Dáné Veronka – Szabadi István (szerk.):
A Tiszántúli Református Egyházkerület zsinati iratai I.
1578–1735.

Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transsibiscani XXIV.
Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára, Debrecen 2022,
ISBN 978-963-8209-28-3, ISSN 1417-4928, 473 old.

„Az egyháztörténeti források mel-
lőzhetetlenek a múlt hiteles, tényszerű
feltárása érdekében” – olvashatjuk a Ti-
szántúli Református Egyházkerület Le-
véltára által kiadott legújabb forráski-
advány bevezetőjében. Az olvasónak
pedig valóban az lehet az érzése, hogy
miközben lapozgatja a könyvet, mintha
a történelemből ismert személyekkel és

intézményekkel folytatna párbeszédet:
latin és magyar nyelven olvashat arról,
hogy a Tiszántúli Református Egyház-
kerület legfontosabb döntéshozó tes-
tülete miként látta jelenét, és hogyan
kívánta formálni jövőjét a sokszor meg-
próbáltatásokkal teli időszakokban.

A kiadvány vállalt módon kívánja
folytatni azt a forrásközlő hagyományt,
amelyet a 19. század második felétől
kezdve Szilágyi Sándor, Révész Imre
és Zoványi Jenő neve fémjelez. Fontos
azonban, hogy velük ellentétben nem-
csak a források egy-egy vonatkozását
emeli ki, hanem az alapul szolgáló jegy-
zőkönyveket a maguk teljes egészében
közli, és ezáltal a szövegeket visszahe-
lyezi az eredeti kontextusukba. Közé-
lebről nézve a kötet nagyfokú hason-
lóságot mutat az Erdélyi Református
Zsinati Iratokkal, amelyekkel nemcsak
tematikája, hanem a források közlésé-
nek módja is összekapcsolja.

A kötet törzsszövegét a Tiszántúli
Református Egyházkerület legkorábbi
zsinati jegyzőkönyve adja. Ezt napja-
inkban az *Articuli minores*, illetve *majo-
res* 1567-es kiadásának végén találhatjuk

meg, amihez 1886-ban kötötték hozzá az egykori protocollum lapjait. Ez pedig a kronológiai sorrend felbontásához is vezetett, amit a szerkesztők helyreállítottak kiadványukban. Az erdélyi zsinati iratokkal szemben, ahol jegyzőkönyvek hiányában a szerkesztők csak más forrásokra tudtak támaszkodni, itt a kötet stabil és átlátható keretet biztosít a modern közléshez.

A szerkesztők a jegyzőkönyv bejegyzései mellett olyan további korabeli dokumentumokat is közölnek, amelyek a zsinat működéséről és határozatairól tanúskodnak: többek között egyházmegyei protocollumok bejegyzéseit, zsinati meghívóleveleket, disputációk szövegeit, valamint Debreceni Ember Pál feljegyzéseit. Ezek a kiegészítések segítenek megérteni a jegyzőkönyvekben rögzített határozatok háttérét, és hozzájárulnak a bejegyzések szűkszavúsága miatt okozott homály eloszlatásához.

A bevezető röviden cáfolja a Tóth Endre nevéhez köthető elméletet, miszerint létezett egy részletesebb, úgynevezett „nagy jegyzőkönyv”, amely a Rákóczi-szabadságharcban veszett el. A kötet szerzői szerint ez a kutatás jelenlegi állása szerint valószínűtlen, mivel az nem szerepel sem 17. századi, sem a későbbi leltárakban, miközben más, az egyházkerületi ládában őrzött dokumentumok sértetlenül maradtak fenn. A bejegyzések tömörsége, amely az elmélet mellett szóló legerősebb érv, más okokkal magyarázható: a jegyzőkönyv vezetése magára a püspökre hárult; a zsinatok által előírt lelkészvizs-

gáztatás és -avatás, valamint a fegyelmi ügyek így is szerepelnek benne; az egyházmegyék pedig nagyobb önállósággal rendelkeztek, mint más kerületekben, ezért kevesebb ügy került a zsinat elé. A szerzők szerint ez utóbbi mellett szól maga a jegyzőkönyv is, de a tétel bizonyítása további kutatást igényel.

A könyv annak alapján osztja három fejezetre az iratokat, hogy azok melyik században keletkeztek. Emiatt a második rész, amely a 17. századi zsinatokat mutatja be, több mint kétszer olyan hosszú, mint az első és harmadik rész együtt, megközelítőleg arányosan azzal, amennyivel hosszabb időkeretet ölel fel. Ez a felosztás csupán a kötet átláthatóságát szolgálja, mert a szövegben nincs arra utaló jelzés, hogy az eredeti iratok is határvonalként tekintettek volna a századfordulókra.

A jegyzőkönyv a hagyományoknak megfelelően az egyházkerület egykori püspökeinek névsorával (1641–1700) kezdődik. Ezt követően az olvasó évről-évre rendezett formában veheti szemügyre a különböző zsinatokkal kapcsolatos iratokat. Az alfejezetek címe a zsinat évéből és helyszínéből áll. Ezt egy rövid, pontokba szedett ismertető követi, amely összefoglalja a közölt irat tartalmát. A szerkesztők témakörönként számozták meg a jegyzőkönyv szövegét is, és minden tárgyponttól külön ismertetőt készítettek. Ezek az összefoglalók a kötet erősségei közé tartoznak, mivel könnyűszerrel átláthatóvá teszik, hogy az adott zsinattal kapcsolatban milyen bejegyzések, illetve do-

kumentumok maradtak fenn. Így az olvasó célzottan tud keresni egy zsinat anyagán belül is, és pedíg anélkül, hogy végig kellene olvasnia mindent, ami az adott évre vonatkozik.

A latin nyelvű szövegrészeket fordítás nélkül közlik a humanista helyesírás szabályai szerint. A latinul nem tudó olvasókat a magyar nyelvű összefoglalók segítik, amelyek ebben az esetben nem csupán a tárgyalt témát jelölik meg, hanem röviden leírják a szöveg lényegét is. Emellett a szerkesztők a kötet végén közlik a leggyakrabban használt latin szavakat, illetve kifejezéseket, és megadják magyar megfelelőiket is. Ez pedig hasznos lehet az anyanyelvű szövegekbe beékelte idegen szavak esetében is.

A szakma bevett gyakorlatával összhangban a magyar nyelvű bejegyzéseknél a betű szerinti átírás és a modern helyesírás közötti átmenetet figyelhetjük meg. Ez egyszerre adja vissza az eredeti szöveg hangulatát, de egyben segíti is a modern helyesíráshoz szokott olvasót a gördülékeny haladásban.

A könyvben több segédlet is könnyíti az olvasó iratok közötti tájékozódását. A bevezető táblázatban évekre lebontva összegzi a zsinatok helyszínét, valamint diagram segítségével ábrázolja, hogy melyik településen hány gyűlést tartottak az egyházi előjárók. Itt röviden szó esik a helyszín megválasztásának indoklásáról is, a területi központok kialakulásáról és az egyházkerület „kétlakiságáról”. A kötet végén

tárgy-, személynév- és helynévmutató segíti a keresést.

A könyvnek az a hiányossága, hogy nem adja a latin nyelvű részek fordítását. Ez több munkát igényelt volna a szerkesztők részéről, s emellett minden bizonnyal közrejátszott a terjedlem és a költségtöbblet tényezője is.

Összességében a *Tiszántúli Református Egyházkerület zsinati iratai I.* a szakma számára fontos forráskiadvány, amely megkönnyíti a korrall foglalkozó kutatók munkáját. A szerkesztők a jegyzőkönyv teljes szövegének közlésével és a témához válogatott további forrásokkal olyan anyagot tettek hozzáférhetővé a szélesebb közönség számára, amelyet haszonnal forgathatnak a szakmában jártas történészek és a korszak iránt érdeklődő laikusok is.

Ahogy azt a cím is sugallja, várható, hogy a kötetnek lesz folytatása, hiszen a tiszántúli református egyházkerületi zsinatok határozatai csupán 1859-cel kezdődően jelentek meg nyomtatásban is. A bevezető nem beszél arról, hogy a tervezett sorozat hány kötetből fog állni, de biztosak lehetünk abban, hogy a fennmaradó majdnem 130 év is számos adalékot tartalmaz nemcsak egyháztörténeti, hanem általánosabb kortörténeti vonatkozásban is.

Reméljük, hogy hasonló minőségben vehetjük kézbe nemsokára a Tiszántúli Református Egyházkerület zsinati iratainak második kötetét.

Tasnádi István